

Mavzu:

Maktabgacha
ta'lim yoshidagi
bolalarda vaqt
tasavvurlarini
rivojlantirish

Reja:

1. Matematik tasavvurlarni shakllantirish yuzasidan olib boriladigan ishlar haqida;
2. Vaqtni bilishning eng muhim faktorlari:
3. Vaqtni chamalashdan ko'zlangan natijalar.

Matematik tasavvurlarni shakllantirish yuzasidan olib boriladigan ishning asosiy formasi – mashg‘ulotdir.

Maktabga borish davriga kelib bolalar to‘plam va son, shakl va kattalik haqida o‘zaro boglangan bilimlarni nisbatan ko‘proq egallagan, fazoda va vaqtni orientastiya qila bilishni o‘rgangan bo‘lishlari zarur.

Bularning hammasi bolalarning aqliy rivojlanishlariga va maktabda o‘qishlarining muvoffaqiyatli kechishi imkoni beradi.

Vaqtning asosiy kabul qilinishi bu sezish qobiliyatidir.

Har xil kompleks analizator vaqtni sezij qobiliyatining cho'zilishiga ta'sir qiladi, lekin asosiy xususiyati deb I.M. Sechenov eshitish va tananing sezgi qobiliyatlariga e'tibor bergan «Faqat tovush va tananing sezij qobiliyati insonga vaqt hakida tushuncha beradi, shunda ham to'la o'z mazmuni bilan emas balki faqat bir tomonlama tovushning tortilishi va tananing sezijini tortilishi». Shuning uchun I.M. Sechenov eshitish va sezij xususiyatidan bu vaqt bo'shlig'ining analizatorlari degan edi.

I.P. Pavlov ko'rsatgan ediki, vaqtning hisoblanishi nerv tizimining har bir elementiga, uning har bir xujayrasiga xos u buni eksperimental asosda isbotladi. Har qanday analizator «vaqtni hisoblashi» mumkin.

I.P. Pavlov aytgan ediki, vaqtning fiziologik qabul qilinishi bu kishining tormozlanishi va ta'sirlanishidir, bu esa vaqtni hisoblashga yo'l beradi.

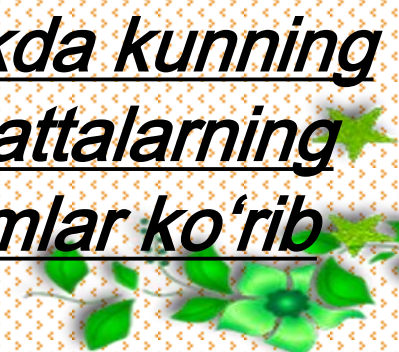
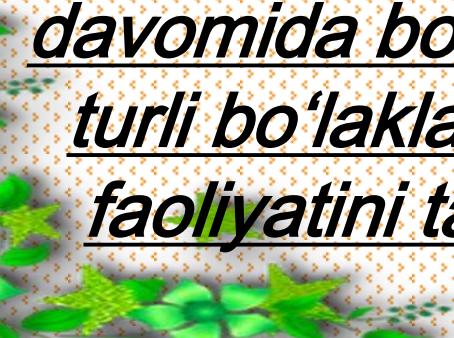

Kichik guruhda bolalarning ertalab, kundo'zi, kechqurun va kechasi vaqt oraliklari xaqidagi tasavvuri aniqlanadi. Sutka qismlarini kichkintoylar o'z faoliyatlari mazmunining o'zgarishiga hamda shu vaqt oraligida o'z atroflarida bo'lgan katta yoshli kishilar faoliyatiga qarab farq qiladilar. Aniq kundalik tartib, bolalarning uyqudan turish, ertalabki badantarbiya, nonushta, mashg'ulot vaqtlari qat'iy belgilab qo'yilganligi va sutkaning bo'laklari haqida tasavvur xosil qilish uchun real sharoitlar yaratadi.

Pedagog vaqt bo'lagining nomini aytadi va bolalarning shu vaqtga mos bo'lgan faoliyat turlarini sanab chiqadi. «Hozir ertalab, biz badantarbiya qildik, yuvindik, endi esa nonushta qilamiz». Yoki «Biz allaqachon nonushta qilib bo'ldik, shug'ullanib ham bo'ldik. Tez orada tushki ovqatni yeymiz». Masalan, boladan quyidagilar so'raladi: «Hozir ertalab. Sen ertalab nima qilasan? Sen o'ringdan qachon turasan?» va shu kabilar. Kun davomida bolalar bilan birgalikda kunning turli bo'laklarida bolalar va kattalarning faoliyatini tasvirlaydigan rasmlar ko'rib chiqiladi.

Rasmlar shunday bo'lishi kerakki, ularning vaqtini mazkur bo'lagi uchun xarakterli bo'lagi belgilar aniq ko'rinib tursin. Tarbiyachi rasmda tasvirlangan bolalar nima ish qilayotganliklarini va bu harakat qaysi vaqtda bajarilayotganligini aytadi. U bolalarga savollar beradi: «Sen erta bilan nima qilding? Kunduzi-chi?». Yoki «Sen qachon o'ynaysan? Qay vaqtda sayr qilasan? Sen qachon uxlaysan?». Keyin bolalar, masalan, erta bilan, kunduzi yoki kechqurun kattalar yoki bolalar nima qilayotganliklari tasvirlangan rasmni tanlab oladilar.

Bolalar asta sekin erta bilan, kundo'zi, kechqurun, kechasi so'zlarining aniq mazmunini tushinib oladilar, ularga emotsional rang beradilar. Bolalar o'z nutqlarida ulardan foydalana boshlaydilar. Kichik guruh singari bu guruhda ham vaqtni bilish bolalarni asosan, kundalik xayotida o'stirib boriladi muhimi bu o'rgatishining puxta xissiyot asosida amalga oshirilishidir. Pedagog sutka qismlarining nomini bolalar va ularga yaqin katta yoshli kishilarning ertalab, kundo'zi kechqurun, kechasi nima nima qilishlari bilan bog'liq, bolalarning sutka qismlari hakidagi tasavvurlarini aniqladi.

«Bugun», «kecha» kabi vaqt tushunchalarini nisbiy xarakterga ega. Bolalarning ularni o'zlashtirishlari qiyin. Shuning uchun imkoni boricha bugun, ertaga, kecha so'zlaridan ko'proq foydalanish va bolalarni bu so'zlarni ishlatishga undab turish zarur. Tarbiyachi muntazam ravishda ularga "Biz qachon rasm soldik? Biz bugun nima qurdik? Ertaga qayerga boramiz?" Savollari bilan murojaat qilib turishi lozim. Tez sekin so'zlarining ma'nosi aniq misollar bilan ochib boriladi. Tarbiyachi bolalar diqqatini o'yin davomida ular bajarayotgan harakatlarning tezlik darajasiga jalb etadi. Kiyinish vaqtida u tez kiyinayotganlarni maqtaydi. Imillab kiyingan bolalarni aybsitadi, sayr vaqtida yayov kishi bilan velosipedchining, avtomobil bilan poyezdining, qurt bilan qo'ng'izning harakat tezligini taqqoslaydi.

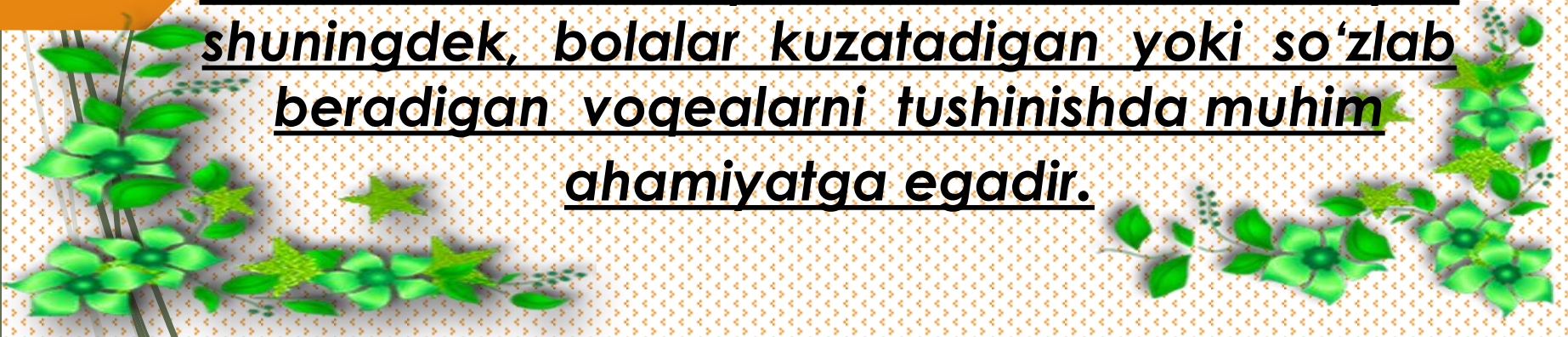

Pedagog «Bizning kun» o‘yinini o‘ynashni taklif etadi. Bolalarni har xil kasbdagi kishilarning mehnati bilan tanishtirib, ularga bu kishilarning sutkaning qaysi davrida ishlarini aytish foydalidir. Bu o‘yinni o‘ynayotib bolalar tegishli mazmundagi rasmlarni tanlaydilar yoki kim sutkaning ma’lum soatida: ertalab, kunduzi, kechqurun, kechasi ishlashini aytib beradilar. Bolalarning odatda odamlar kun deb ataydigan sutka biri ikkinchisi bilan almashinib turishini va har birining o‘z nomi borligi, 7 sutka bir xaftani tashkil etishi xaqidagi tasavvurlari ham mustaxkamlanib boriladi. Xar haftadagi kunlarning ketma ketligi bir xildir: dushanba, seshanba va hokazo.

Bolalarni tez-tez vaqt munosabatlarini aniqlashga ertaga, bugun, kecha, avval, so'ngra gacha, keyin, oldin, bunga qadar, bundan keyin so'zlaridan foydalanishga qiziqtirib borish muhimdir. O'z tajribasidan, so'zlab berilganlar asosida hikoya tuzishda tarbiyachi voqealarning ketma ket aniq berilishini kuzatib boradi, vaqt munosabatining mazmunini (mohiyatini) tushuntiradi. Bu vaqt munosabatlari mantiqini, shuningdek, bolalar kuzatadigan yoki so'zlab beradigan voqealarni tushinishda muhim ahamiyatga egadir.

Vaqtni bilishning eng muhim faktorlari:

1. Bola qaysi vaqt haqida gap borayotganini, mustaqil vaqt oraligini bilishi, vaqt haqida, soatdan foydalanishni bilishi kerak.
2. Bolalarning turli harakatlarida ularga ma'lum vaqt bo'laklari haqida, berilgan topshiriqni ma'lum vaqtda bajarishga ulgurish mumkinligini tushuntirish. Bolalarga soatga qaramasdan o'z sezgilariga qarab vaqtni sezijni rivojlantirish. Kattalar bu malakalarning o'zlashtirishda uning nazoratligi. Katta va tayyorlov guruh bolalari bilan vaqtni sezijni 1,3,5,10 minut oraliklari bilan tanishtirishdan boshlaymiz.

Ishlar bir necha bosqichda o'tkaziladi:

1. Belgilangan vaqt ichida berilgan topshiriqni bajarish, bunda qum soatlarda bajariladi. Tarbiyachi doimo bolalarga baho berib boradi, ularning o'zlashtirishlariga qarab, baholanadi.
2. Vaqtni o'tish oraliklarini baholash, tarbiyachi buni ham baholab boradi.
3. Oldindan vaqt oraliqlarini uning o'tishlarini rejalashtirish. Bunda ham qum soatlaridan foydalaniladi.
4. Vaqtni baholash, uning davomiyligini xayot bilan bog'liq holda olib borishni o'rgatish.

Dastur materiali quyidagi
mashg'ulotni o'z ichiga olib,
quyidagi topshiriqlar
qo'yiladi.

1. Bolalarni 1 minut o'tish davomi bilan tanishtirish.
2. Turli ish faoliyatlari davomida gum soati bilan vaqt o'tishini nazoratlik qilish.
3. Berilgan topshiriqni o'z vaqtida bajarish ko'nikmasini hosil qilish.

Vaqtni chamalash:

• Bolalarning vaqt haqidagi tasavvurlarini mustahkamlash va chuqurlashtirish: “Ertalab”, “Kechqurun”, “Kunduz”, “Tun”, “Kecha”, “Bugun”, “Ertaga” tushunchalarini farqlash va bu soʻzlardan toʻgʻri foydalanish koʻnikmasini mustahkamlash.

• Bolalarni hafta kunlari bilan tanishtirish va hafta kunlari nomlarini izchillik bilan aytishga oʻrgatish. Kecha haftaning qaysi kuni boʻlganligini, bugun qanaga kun, ertaga qaysi kun boʻlishini aniqlashni oʻrgatish.

• Bolalarning vaqt haqidagi tasavvurlarini mustahkamlash va chuqurlashtirish.

• Yil fasllari bilan tanishtirish va fasllarning nomini toʻgʻri ketma-ketlikda aytishga oʻrgatish.

**Katta guruhda vaqt tasavvurlarini
shakllantiruvchi
mashg`ulotlar tashkil etish.**

Tadqiqot ishi 3 bosqichda olib borildi.

1. Aniqlovchi tajriba-sinoa ishlari

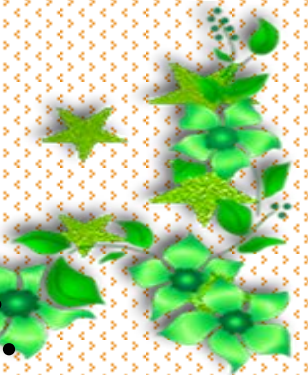
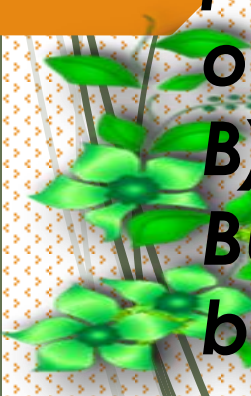
Bu bosqichda ish 2 yo`nalishda olib borildi:

A) nazariy tahlil:

**Bunda mutafakkir va ma`rifatparvarlar,
pedagoglar, psixologlar asoslari
o`rganildi va tahlil qilindi.**

B) amaliyotni o`rganish:

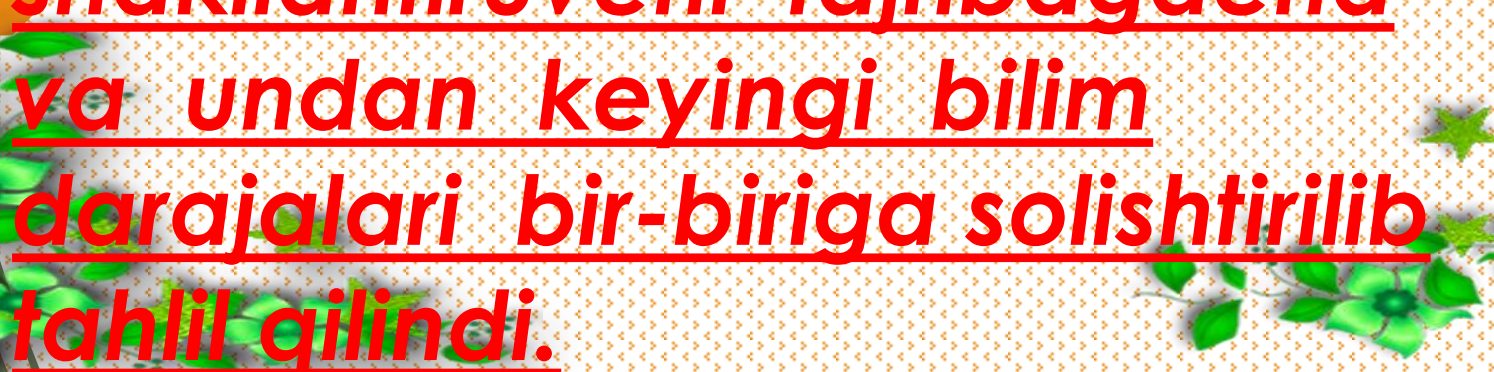
**Bunda pedagogik jarayon kuzatildi,
bolalar bilan so`rovnomalar o`tkazildi.**

2. Shakllantiruvchi (bilim beruvchi) tajriba-sinov ishlari. Bu bosqichda maxsus ishlab chiqilgan metodika asosida 4 ta mashg'ulot, suhbatlar o'tkazildi.

3. Solishtiruvchi tajriba-sinov ishlari. Bu bosqichda bolalarni shakllantiruvchi tajribagacha va undan keyingi bilim darajalari bir-biriga solishtirilib tahlil qilindi.

Mavzu: Ertalab , kunduzi , kechqurun , tun kabi tushunchalarni mustahkamlash va chuqurlashtirish.

Maqsad:

❑ Bolalarning vaqt haqidagi tushunchalarini mustahkamlash.

Kutilayotgan natijalar:

❑ Bolalarning sutka qismlari haqidagi tushunchalari kengayadi.

❑ Bolalar nutqda sutka qismlari : ertalab , kunduzi , kechqurun , tun so'zlarini ma'nosini tushungan holda to'g'ri qo'llaydilar.

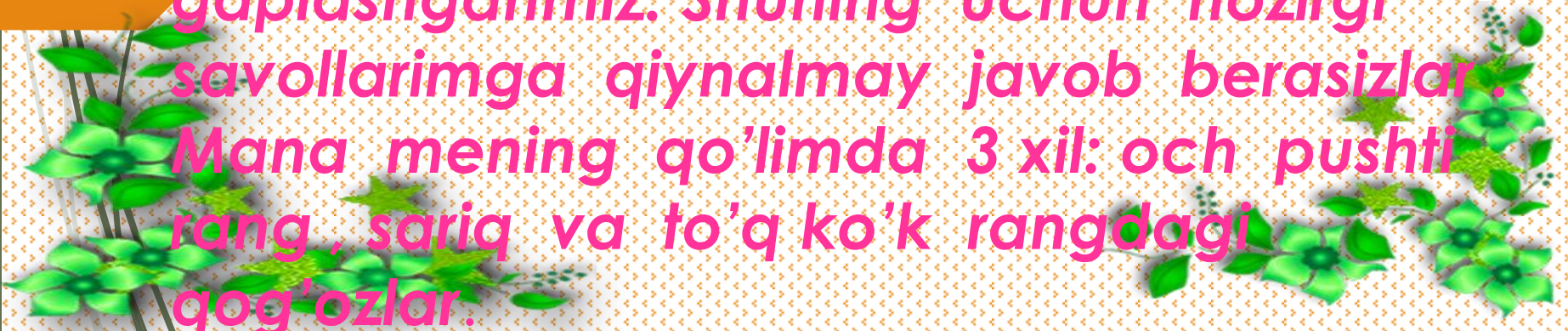

Kerakli jihozlar:

- ❑ Sutka qismlarini tasvirlovchi rangli qog'ozlar (O'lchami : bo'yi 10 sm , eni 10sm)
- ❑ Sutka qismlarini tasvirlash uchun doira (diametric 12sm)
- ❑ Sutka qismlari tasvirlangan suratlar (bo'yi 8 sm, eni 8 sm)

Mashg'ulotning borishi:

Tarbiyachi: Bolajonlar, bizlar ertalab, kunduzi, kechqurun haqida sizlar bilan oldin ham gaplashganmiz. Shuning uchun hozirgi savollarimga qiynalmay javob berasizlar. Mana mening qo'limda 3 xil: och pushti rang, sariq va to'q ko'k rangdagi qog'ozlar.

1. Och pushti rang kunning qaysi vaqtiga o'xshaydi?

(Ertalabga)

2. Ko'k rang kunning qaysi vaqtiga o'xshaydi?

(Kechqurunga)

3. Sariq rang kunning qaysi vaqtiga o'xshaydi? (Kunduzga)

4. Bolajonlar, mana bu qora rangni qaysi vaqtga o'xshatish mumkin?

(Bolalarning javobi)

Tarbiyachi: To'g'ri tunga o'xshaydi.

Bolajonlar , biz hozir ertalab , kunduzi , kechqurun va tun haqida gaplashdik.

Ertalab , kunduzi , kechqurun va tun hammasi birgalikda 1 sutkani hosil qiladi.

Hozirgi gapimda sizlarga notanish bo'lgan qanday so'zni ishlatdim?

To'g'ri , sutka so'zini ishlatdim .

Ertalab , kunduzi , kechqurun va tun – bular sutkaning qismlari ekan.

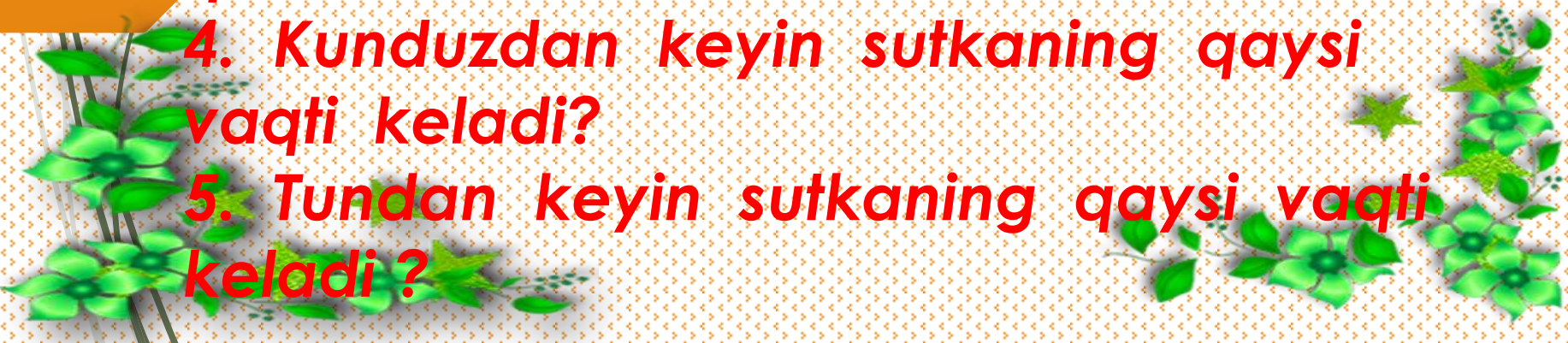
Sutka har doim shu qismlardan iborat . Ertalabdan keyin Kunduz keladi , kunduzdan keyin kechqurun , kechqurundan keyin tun , tundan keyin ertalab keladi.

Bolalar bilimini tekshirish va mustahkamlash uchun savollar :

1. Ertalab , kunduzi , kechqurun va tunni birgalikda qanday atashimiz mumkin?
2. Bir sutkada qanday qismlardan tashkil topadi?
3. Bir sutka davomida qanday ishlarni qilish mumkin?
4. Kunduzdan keyin sutkaning qaysi vaqti keladi?
5. Tundan keyin sutkaning qaysi vaqti keladi ?

**E'tiboringiz uchun
tashakkur!**

